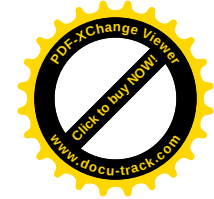

Курс “Основи сталого розвитку”

Тема 1 Концепція сталого розвитку. Індикатори сталого розвитку

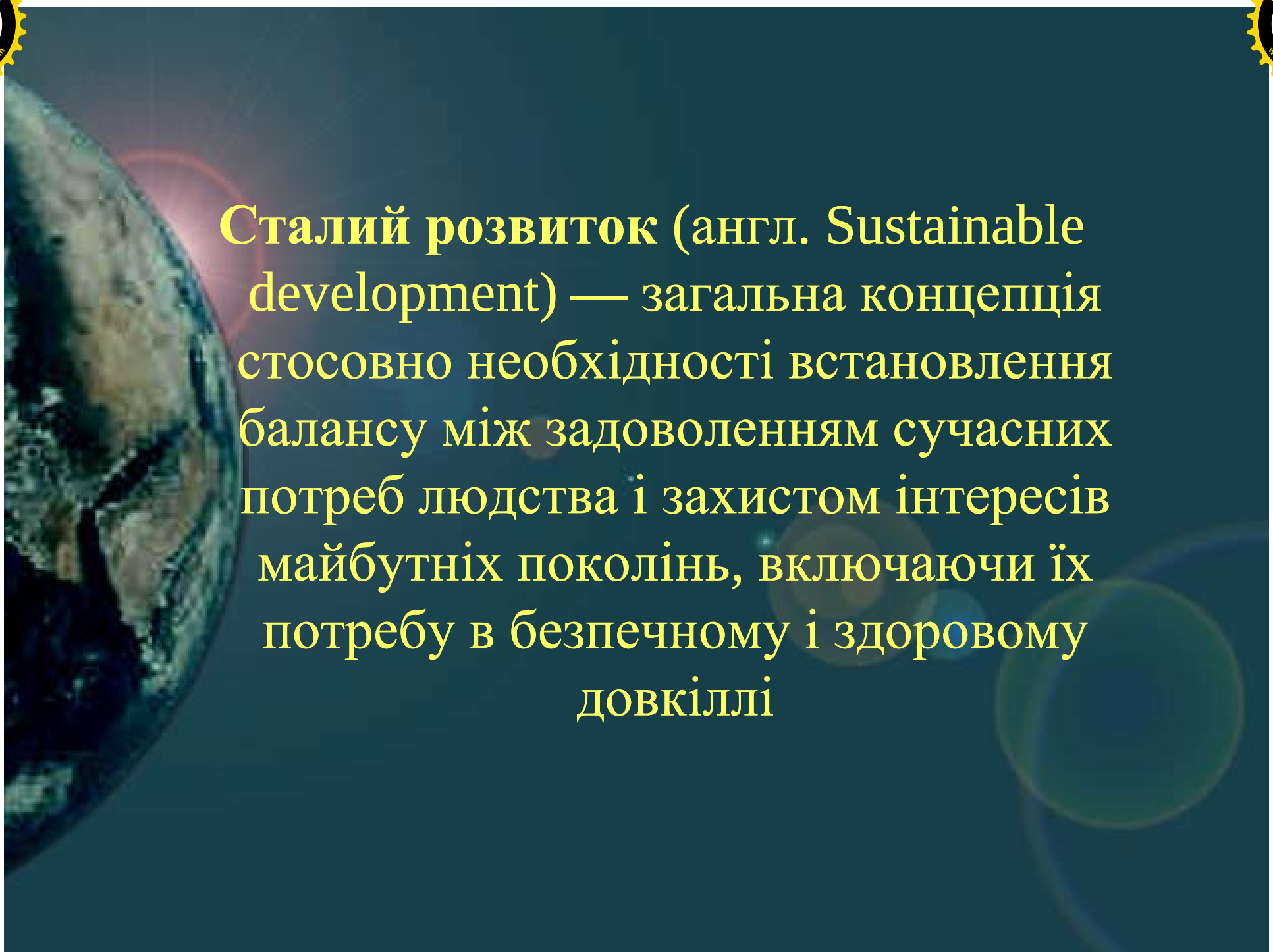
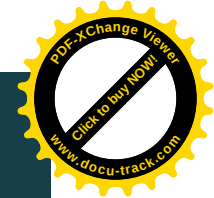
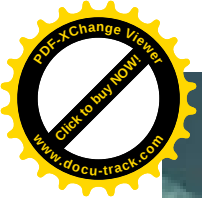
ПРОБЛЕМА СТАЛОГО РОЗВИТКУ – одна з найбільш актуальних у сучасному світі. Нею опікуються світові лідери, їй присвячені сотні урядових і міжурядових програм, вона вже багато років стоїть у порядку денному найвпливовіших міжнародних організацій.

Слід зазначити важливу особливість проблеми сталого розвитку. Її гострота не спадає з часом, а навпаки – зростає. І це за умов тієї великої уваги, що приділяється їй в усьому світі урядами, громадськими організаціями, вченими, пересічними людьми. Це свідчить, що заходи, які вживаються світовою спільнотою для її розв'язання, не є досить ефективними, а ресурси, що виділяються для цього – недостатні.

Потрібна зміна самої парадигми розвитку, що сформувалася вже в далекому минулому і не відповідає сучасним реаліям, до яких перш за все відноситься глибина та швидкість змін умов

Наприкінці двадцятого століття людство опинилося у надзвичайно важкій ситуації: стало очевидним, що парадигма суспільного розвитку, яка була панівною протягом останніх століть, в основі якої було споживацьке, безвідповідальне ставлення до природи і ресурсів як чогось даного назавжди і невичерпного – ця парадигма себе вичерпала. Подальший розвиток цим шляхом без внесення радикальних змін веде у глухий кут, у безвихідь. Стало зрозумілим, що життєдіяльність людини, людства входить у протиріччя із фундаментальними засадами існування біосфери як цілісності і породжує нові й нові глобальні проблеми, що ставлять під сумнів подальше існування людини, її виживання як виду.

Глобалізація. Цим терміном позначають об'єктивний процес усе більш тісного зближення, взаємодії, взаємозалежності різних країн і народів світу, перш за все, у економічній сфері, але також у сферах інформації, культури, технологій, управління. Глобалізація пов'язана із наявністю у світовій матеріальній культурі таких нових продуктів масового вжитку, послуг, технологій, які мають глобальний попит. З іншого боку, вона стала можливою за умов колосального накопичення капіталів окремими компаніями, фінансовими установами та країнами. Для них тісними стали національні кордони, вони стають головними гравцями на світовому ринку.

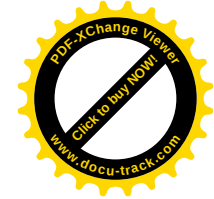

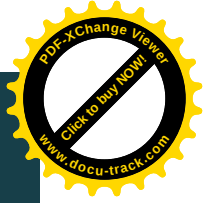
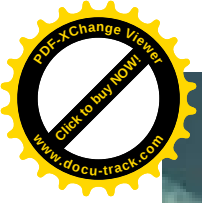
Сталий розвиток (англ. Sustainable development) — загальна концепція стосовно необхідності встановлення балансу між задоволенням сучасних потреб людства і захистом інтересів майбутніх поколінь, включаючи їх потребу в безпечному і здоровому довкіллі

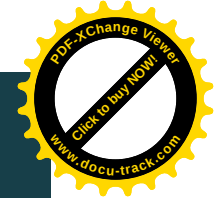
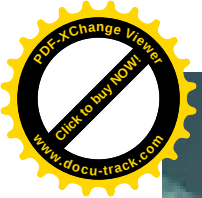
Головними передумовами реалізації сталого розвитку можна визначити такі:

- поширення у масовій свідомості глибокого розуміння взаємозв'язку між людиною, людством та природою, а також фундаментальних основ стійкого розвитку відкритих стаціонарних систем;
- визначення напрямів зміни сутності людини як особистості, перетворення її з об'єкту у суб'єкт глобального розвитку;
- формування глобальних, національних, місцевих стратегій сталого розвитку за умов економічного зростання та забезпечення основних потреб людей;
- суттєве зменшення споживання ресурсів;
- віднайдення джерел фінансування економічних, екологічних, соціальних, політичних та інших перетворень, особливо для країн, що розвиваються;
- створення нормативно-правової та інституційної бази сталого розвитку;
- створення та удосконалення національних та міжнародних систем моніторингу щодо ефективності реалізованих заходів та корегування програм розвитку;
- розгортання масової соціальної мобілізації на користь програм сталого розвитку;
- забезпечення скоординованого у масштабах усього світу наукового опрацювання проблем та супроводу практичних дій щодо реалізації концепції сталого розвитку.

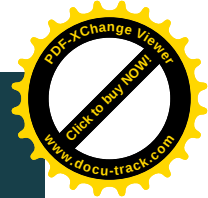
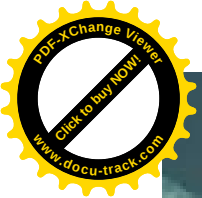

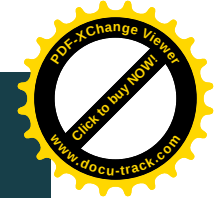
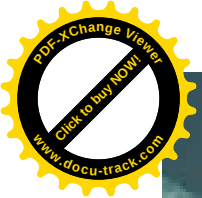
- Автором інноваційної економічної теорії сталого розвитку, висвітленої в монографії **«Поза зростанням: економічна теорія сталого розвитку»** (англ. Beyond Growth. The Economics of Sustainable Development), є провідний дослідник економічних аспектів забруднення довкілля **Герман Дейлі**

- Згідно Г. Дейлі «сталий розвиток» - це означення гармонійного, збалансованого, безконфліктного прогресу всієї земної цивілізації, груп країн, окремо взятих країн нашої планети за науково обґрунтованими планами, коли одночасно вирішується комплекс питань щодо збереження довкілля, ліквідації експлуатації, бідності та дискримінації як кожної окремо взятої людини, так і цілих народів чи груп населення

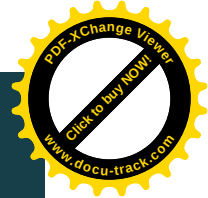
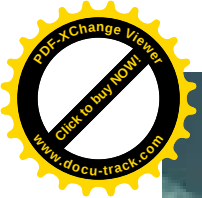

- У 1987 році в доповіді «Наше спільне майбутнє» Міжнародна комісія з навколишнього середовища і розвитку (МКНСР) під головуванням экс-прем'єра Норвегії Брундланд Г. Х. приділила основну увагу необхідності «сталого розвитку», як розвитку, який забезпечує потреби нинішнього покоління без завдання шкоди можливості майбутнього покоління задовольнити свої власні потреби. Це формулювання поняття «сталий розвиток» зараз широко використовується як базова в багатьох країнах.

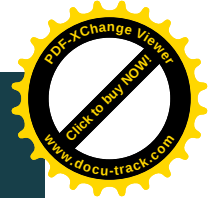
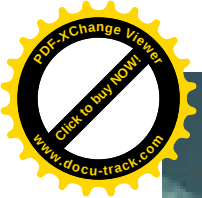
Концепція сталого розвитку ґрунтується на п'яти головних принципах:

- Людство дійсно може надати розвитку сталого і довготривалого характеру, для того, щоб він відповідав потребам теперішніх поколінь, не втрачаючи при цьому можливості майбутнім поколінням задовольняти свої потреби.
- Обмеження, які існують в галузі експлуатації природних ресурсів, відносні. Вони пов'язані з сучасним рівнем техніки, соціальної організації та із здатністю біосфери до самовідновлення.
- Необхідно задовольнити елементарні потреби всіх людей і всім надати можливість реалізувати свої надії на благополучніше життя. Без цього сталий і довготривалий розвиток просто неможливий. Одна з головних причин виникнення екологічних та інших катастроф – бідність.
- Необхідно налагодити стан життя тих, хто користується надмірними засобами, з екологічними можливостями планети.
- Розміри і темпи росту населення повинні бути погоджені з виробничим потенціалом глобальної екосистеми Землі, що змінюється.

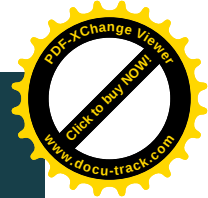
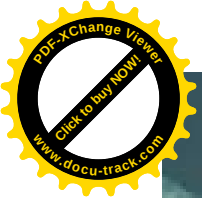
Основні компоненти сталого розвитку

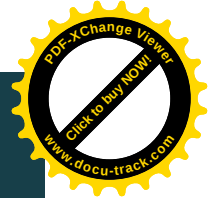
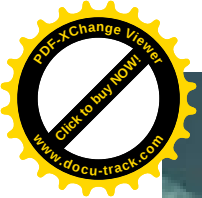
Економічна складова

- Оптимальне використання обмежених ресурсів і використання екологічних – природо-, енерго- і матеріало-зберігаючих технологій, включаючи видобуток і переробку сировини, створення екологічно прийнятної продукції, мінімізацію, переробку і знищення відходів

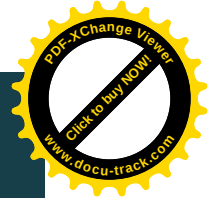
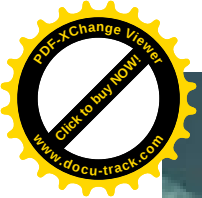
Соціальна складова

- Стабільність соціальних і культурних систем, в тому числі, скорочення числа руйнівних конфліктів між людьми
- Справедливий розподіл благ
- Збереження культурного капіталу і різноманіття в глобальних масштабах
- Людина повинна брати участь у процесах, які формують сферу її життєдіяльності, сприяти прийняттю і реалізації рішень, контролювати їх виконання

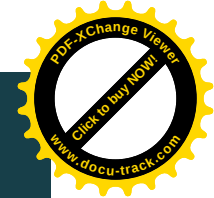
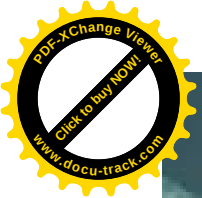
Екологічна складова

- Забезпечення цілісності біологічних і фізичних природних систем
- Збереження здатності екосистем до самовідновлення і динамічної адаптації
- Запобігання деградації природних ресурсів, забрудненню навколишнього середовища і втрати біологічного розмаїття

Єдність концепцій

- Всі три елементи сталого розвитку повинні розглядатися збалансовано
- Взаємодія екологічної, економічної та соціальної складових

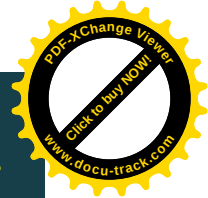
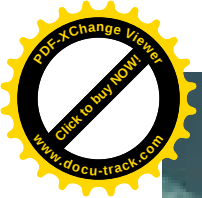
!!! Завдання: подивитися та обдумати тематичні фільми

(доступні у вільному доступі в мережі Інтернет)

Коротко і зрозуміло про сталий розвиток

Доступно за посиланням:

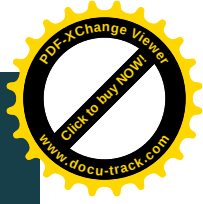
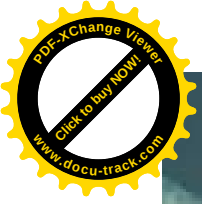
**[https://www.youtube.com/watch?v=QzdkDJeHptM&list=PL2fiOpBOiLwkY
1_2iG23Mu9_xU5yDU2HW](https://www.youtube.com/watch?v=QzdkDJeHptM&list=PL2fiOpBOiLwkY1_2iG23Mu9_xU5yDU2HW)**

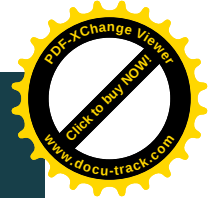
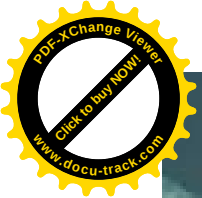
Основні міжнародні документи у галузі сталого розвитку

!!! Завдання: ознайомитися із основними розділами наведених документів

- Доповідь Всесвітньої комісії з питань довкілля та розвитку "Наше спільне майбутнє", 1987 (<http://www.un.org/ru/ga/pdf/brundtland.pdf>)
- Порядок денний на XXI століття, 1992 (http://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/pdf/agenda21.pdf)
- Декларація тисячоліття ООН, 2000 (http://www.unaids.org.ua/files/Millennium_Declaration_Rus.pdf)

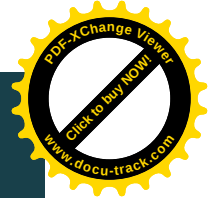
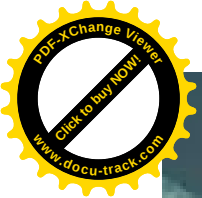

**Індикатори сталого розвитку (англ.
index of sustainable development) – це
певні, доступні
для спостереження та вимірювання,
характеристики, нормативи і умови, які
використовуються
для оцінки якості життя людей, стану їх
здоров'я, стану довкілля,
оцінки впливу людської діяльності на
стан довкілля**

Навіщо потрібні індикатори?

- Використовуються для обґрунтування рішення, яке приймається на основі кількісної оцінки та спрощення
- Допомагають інтерпретувати (пояснювати) зміни
- Використання індикаторів допомагає виявити недоліки у природокористуванні та розвитку
- Дозволяють полегшити доступ до інформації для різних категорій споживачів
- Полегшують обмін науково-технічною інформацією

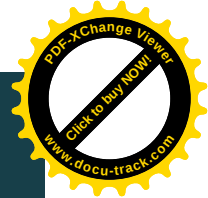
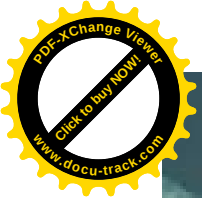
Індикатори сталого розвитку

Соціальні

Економічні

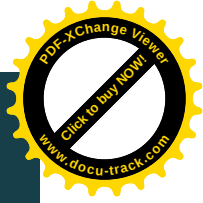
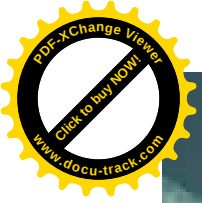
Екологічні

Інституційні

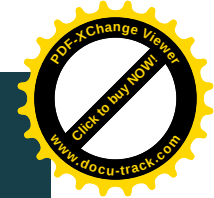
Соціальні індикатори

- Середня тривалість життя людей
- Співвідношення середньої та мінімальної заробітних плат
- Чисельність населення, яке проживає в екологічно небезпечних умовах
- Темпи зростання зайнятості населення
- Зниження рівня дитячої смертності
- Доступ до послуг у сфері санітарії
- Доступ до інформації
- Захист і поліпшення здоров'я людей
- Співвідношення динаміки витрат на освіту до динаміки зростання ВВП
- Середній рівень освіти дорослого населення, питома вага людей з вищою освітою

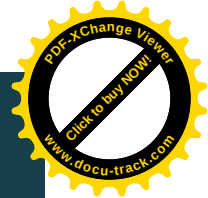
Економічні індикатори

- Темпи зростання ВВП
- Зміна характеристик споживання
- Доступ до використання природних ресурсів
- Частка екологічно чистих технологій в загальному обсязі технологій
- Співвідношення кількості продуктів, товарів, послуг, вироблених чи здійснених із заощадженням природних ресурсів, до загальної їх чисельності
- Співвідношення кількості продуктів, товарів, послуг, вироблених чи здійснених із заощадженням енергії чи використанням альтернативних джерел енергії, до загальної їх чисельності

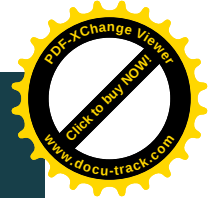
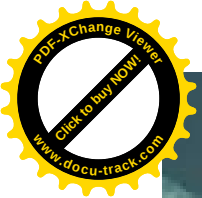
Екологічні індикатори

- Споживання водних ресурсів, в тому числі чистої питної води
- Обсяги стічних вод та ефективність їх очищення
- Площа заповідних територій
- Площа природно-рекреаційних територій
- Кількість лісових угідь та темпи зростання заліснення
- Обсяги викидів в атмосферу, в тому числі від транспортних засобів
- Обсяги побутових відходів, в тому числі частка обсягу побутових відходів, що утилізуються
- Обсяги радіоактивних відходів
- Обсяги хімічних та інших небезпечних відходів, в т.ч. непридатних та заборонених до використання пестицидів
- Кількість господарств, які запроваджують практику сталого сільського господарства
- Кількість господарств, які запроваджують органічне землеробство

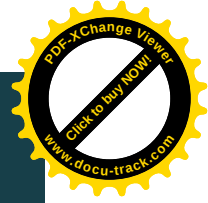
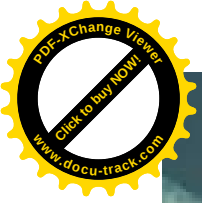
Інституційні індикатори

- Наявність законодавчої бази з питань сталого розвитку (концепція, стратегія, плани: загальнодержавний, регіональні, місцеві)
- Наявність державних та місцевих органів, що здійснюють управління з впровадження сталого розвитку
- Витрати на утримання органів державного управління
- Витрати на утримання органів місцевого самоврядування
- Індекс ефективності державного управління
- Участь громадськості в обговоренні та прийнятті рішень

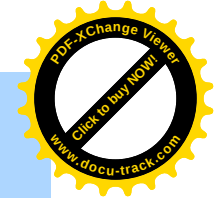
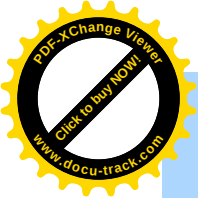

Приклади систем індикаторів сталого розвитку

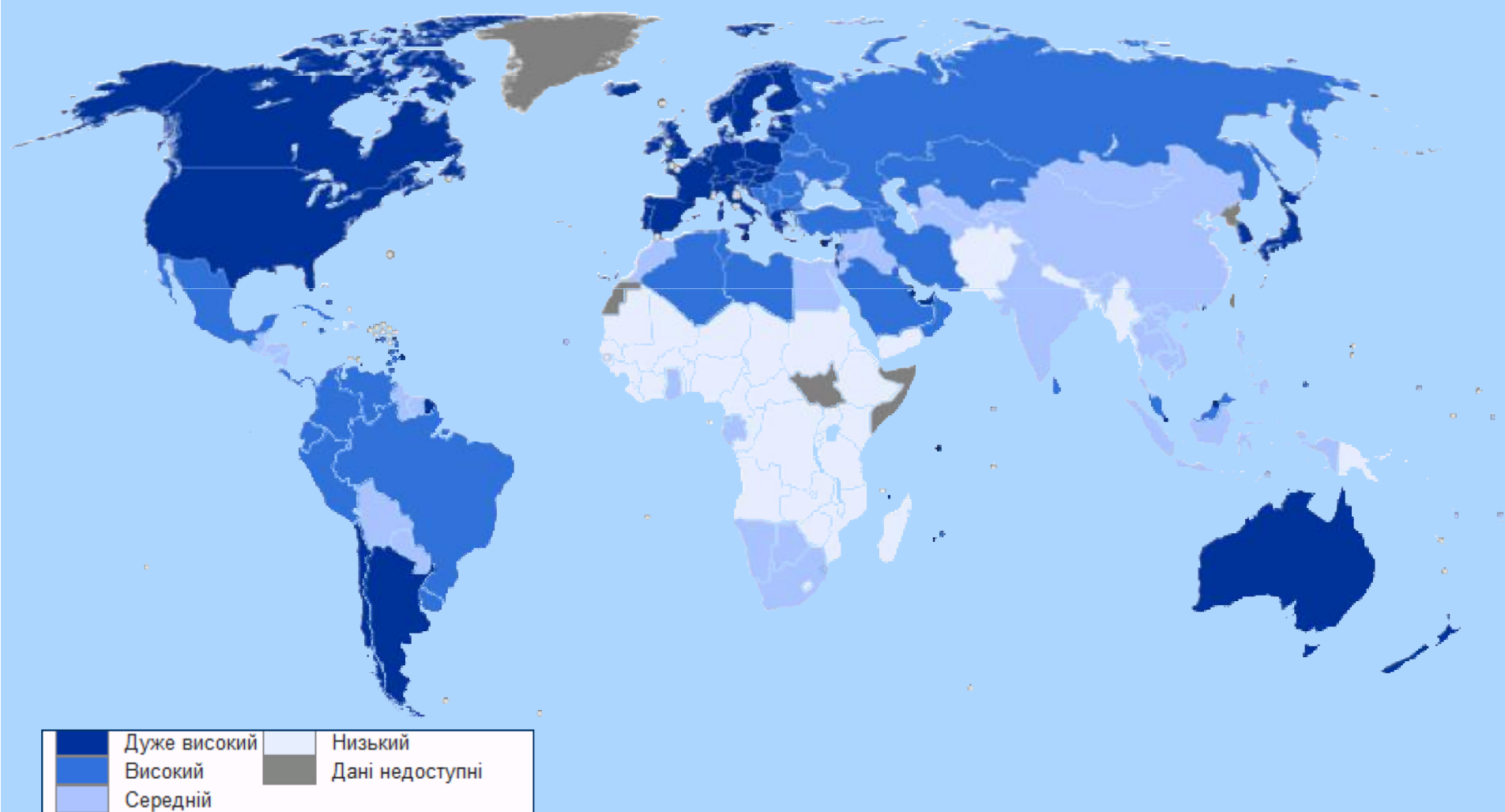
- Система еко-індикаторів Організації економічного співробітництва та розвитку
- Система індикаторів Комісії ООН зі сталого розвитку
- Система еколого-економічного обліку (СЕЕО) запропонована Статистичним відділом Секретаріату ООН

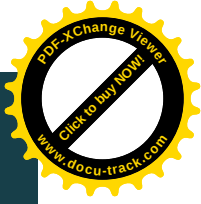
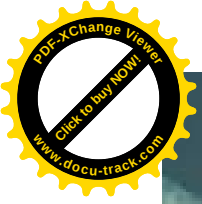

Індекс людського розвитку (ІЛР) (англ. Human Development Index, HDI)) - інтегральний показник, що розраховується щорічно для міждержавного порівняння і вимірювання рівня життя, грамотності, освіченості і довголіття, як основних характеристик людського потенціалу досліджуваної території. Він є стандартним інструментом при загальному порівнянні рівня життя різних країн і регіонів. Індекс публікується в рамках програми розвитку ООН в звітах про розвиток людського потенціалу.

Карта світу, що показує Індекс людського розвитку в 2013 році

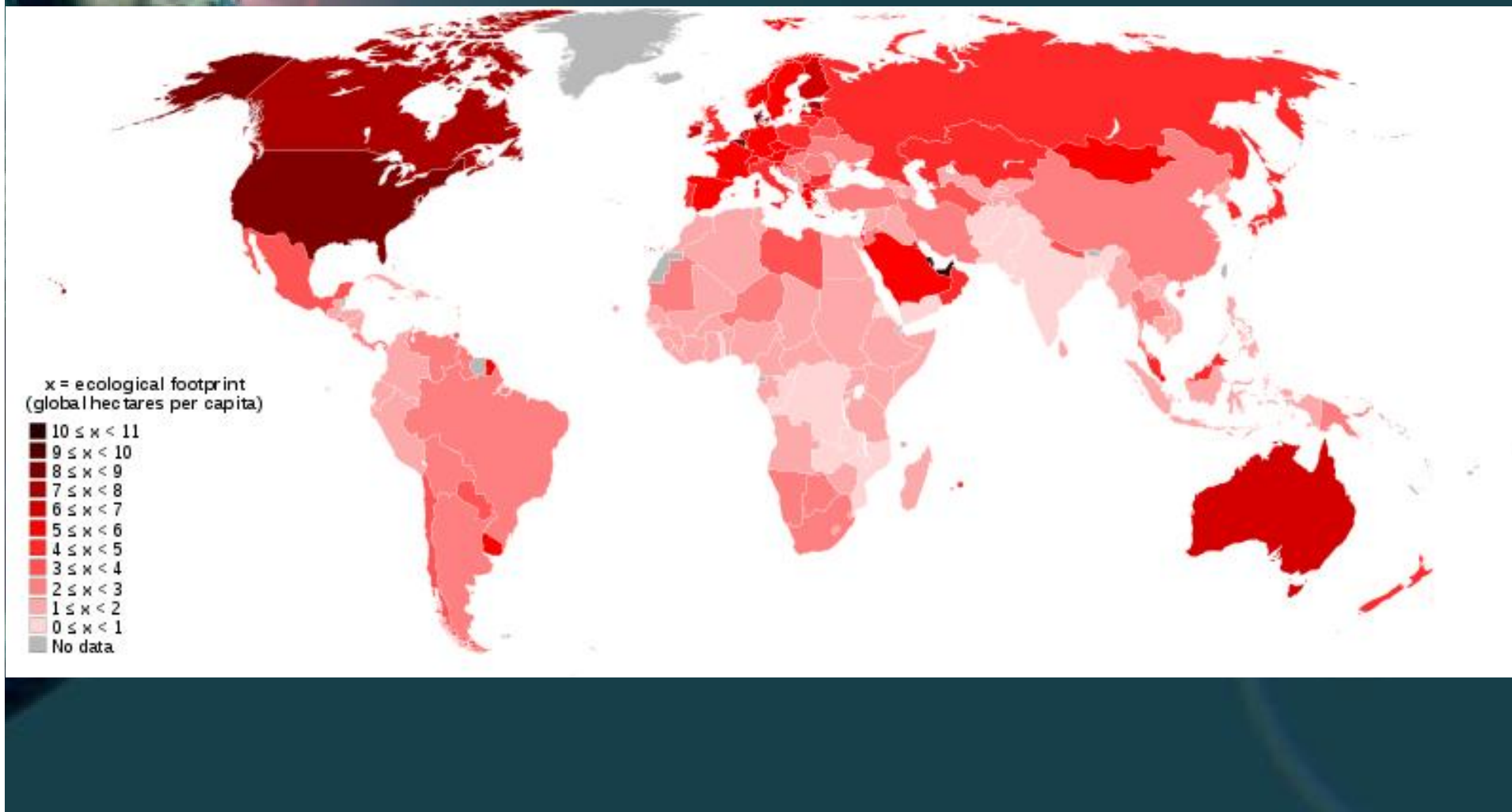

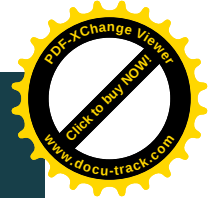
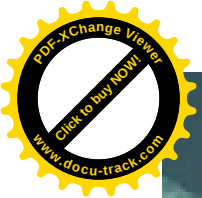

Екологічний слід — міра потреб людини у екосистемах планети

- Поняття «екологічний слід» було вперше використане офіційно в 1992 році Вільямом Рісом. Цей індикатор ще називають «показником тиску на природу». Він допомагає встановити, скільки земельних та водних ресурсів використовується людиною для виробництва, споживання та утилізації необхідних для її життєдіяльності товарів та послуг. ООН вираховує екологічний слід людства щорічно.

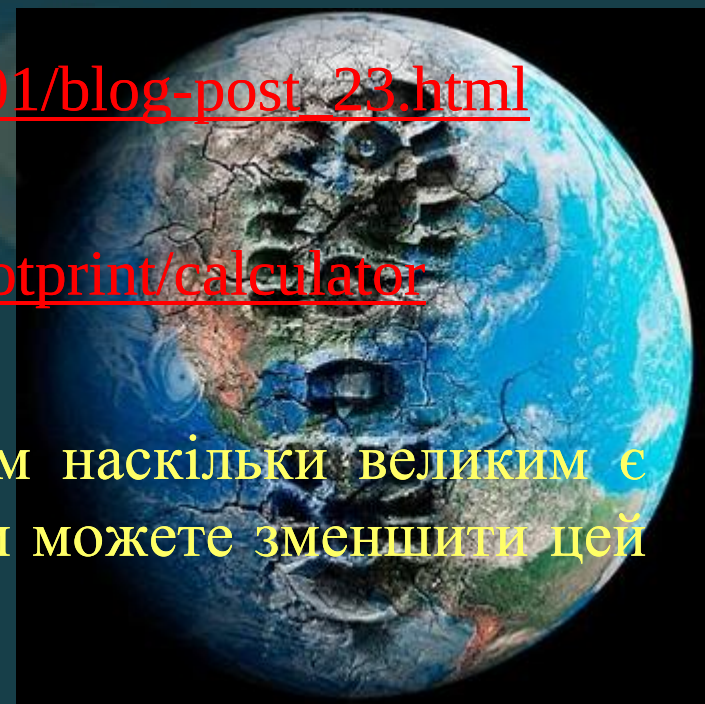
Карта розподілу країн світу за величиною екологічного сліду, 2007 рік

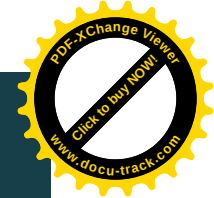

!!! Завдання: розрахуйте свій індивідуальний екологічний слід за допомогою одного із нижче наведених калькуляторів

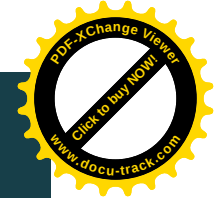
- Калькулятори для обрахунку екологічного сліду доступні за наступними посиланнями:
 - <http://ecoguru.panda.org>
 - або
 - http://eko-front.blogspot.com/2012/01/blog-post_23.html
 - або
 - <http://www.wwf.ru/resources/footprint/calculator>
- Після розрахунків подумайте над тим наскільки великим є ваш екологічний слід і яким чином ви можете зменшити цей показник

Література до Теми 1

- Сталий розвиток суспільства: навчальний посібник / авт.: А. Садовенко, Л. Масловська, В. Середа, Т. Тимочко. – 2 вид. – К.: 2011. – 392 с., розділ 1-2 (стор. 17-81), розділ 3.5 (стор. 101-110)
- Стратегія сталого розвитку природи та суспільства: навчально-методичний посібник / авт.: В Прилипко, В. Боголюбов, Л. Піскунова. – К.: 2008. – 118 с., розділ 1 (стор. 5-37), розділ 3 (стор. 56-81)
- Підліснюк В., Рудик І., Кириленко В., Вишенська І., Маслюківська О. Сталий розвиток суспільства: роль освіти. Путівник / За ред. В.Підліснюк – К.: Видавництво СПД «Ковальчук», 2005. – с.88, розділ 1 (стор. 10-18)

Питання для самоконтролю

- Розкрийте суть поняття “сталий розвиток”.
- Які основні компоненти включає концепція сталого розвитку? Охарактеризуйте кожен компонент.
- Які основні документи у галузі сталого розвитку ви знаєте? Коротко розкрийте їх основний зміст.
- Що таке індикатори сталого розвитку?
- Навіщо потрібні індикатори сталого розвитку?
- Які типи індикаторів сталого розвитку ви знаєте? Назвіть приклади.
- Які системи індикаторів сталого розвитку вам відомі?
- Що таке індекс людського розвитку?
- Що таке екологічний слід?
- Який екологічний слід середньостатистичного українця? Як зменшити цей показник?